

activity. It is obvious that the training of a competent specialist capable of effective pedagogical activity in the conditions of the new Ukrainian school is a priority area for the professional training of future science teachers in the parameters of European standards.

It is clear that a modern higher education institution cannot respond in a timely manner to the dynamics of environmental changes affecting global, national and regional levels. The most competent approach in the preparation of future educators involves the creation of a kind of environment oriented to integrate scientific and educational potential, the use of international cooperation opportunities in the creation of a single educational space. Internationalization and globalization of higher education in this perspective are the founders of state educational policy and determine the rethinking of the phenomenon of the university as a social institution, its specific role in the development of regional, national and international multicultural space.

Cross-border cooperation at the higher education level is becoming a powerful conglomerate of the mutual influence of national higher education systems and a bilingual didactic component of vocational training. In terms of the issues raised, it should be noted that cross-border cooperation lays a solid foundation for realizing the competency potential of modern HEA. Thus, the removal of any barriers becomes the leitmotif of contextual analysis of the concept of competence in the dimension of cross-border updated understanding.

Keywords: *transboundary educational space; competence; competence approach; New Ukrainian School; transboundary conglomerate.*

Одержано 06.09.2019.

УДК 376-056.36:34

DOI: <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2019.74.196672>

ОЛЕНА ІЛЬЧЕНКО

ORCID: 0000-0003-4869-274X

(Полтава)

Place of work: *Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University*

Country: *Ukraine*

Email: *Ilchenko.olena@gmail.com*

АЛЛА КОБОБЕЛ

ORCID: 0000-0002-1247-9253

(Полтава)

Place of work: *Poltava Oblast Poltava, public/central*

Country: *Ukraine*

Email: *allica5allica@gmail.com*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДИ ОСВІТИ

У статті розглянуто нормативно-правове забезпечення процесів інтеграції «дітей з особливими освітніми потребами» у загальноосвітній простір. Проведено порівняльний аналіз визначень «діти з особливими потребами» та «діти з особливими освітніми потребами». Сформульована необхідність використання в нормативно-правових документах поняття «діти з особливими освітніми потребами» у більш широкому розумінні, яке включає усіх учнів, чії освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення; діти з особливими потребами; діти з особливими освітніми потребами; інклюзивне навчання; освіта; заклади загальної середньої та позашкільної освіти.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. На початку 90-х років минулого століття в умовах глобальних змін у житті суспільства перед незалежною українською державою постала нагальна потреба вибудови стратегії розвитку системи освіти. Це було пов'язано з тим, що існуюча в Україні радянська система освіти не відповідала вимогам становлення української держави та відродження української нації. Саме ці часи стали початком довгого і складного інтеграційного процесу дітей з особливими освітніми потребами (діти з ООП) у масову загальну систему освіти.

Аналіз останніх вітчизняних та закордонних наукових праць показав, що незважаючи на наявність широкого кола досліджень у галузі освіти, питання щодо нормативно – правового забезпечення процесів інтеграції дітей з ООП в інституції освіти залишається нерозкритими. Недостатнє вивчення проблеми, необхідність урахування досвіду закордонних учених та практичних працівників у галузі освітньої інклюзії для вдосконалення освіти дітей з ООП в Україні зумовлюють актуальність даної проблеми.

Метою дослідження є аналіз нормативно-правового забезпечення державної політики України щодо процесів інтеграції дітей з ООП у загальноосвітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій переконує, що проблема освіти дітей з ООП була актуальною завжди. У цьому контексті досліджується досить широкий спектр питань, зокрема: механізми правового регулювання сфери освіти (В. Андрущенко, С. Бобровник, В. Зайчук, Є. Красняков, В. Луговий, О. Мельничук, О. Скакун та ін.); окремі аспекти правового забезпечення дітей з ООП (С. Ваколюк, Ю. Журавльова, В. Костюк, С. Корнієнко, Т. Лукіна, О. Савченко та ін.); питання фінансування інклюзивної освіти в Україні (І. Гнібіденко, С. Богданов, В. Бурда, Н. Кравченко, Є. Красняков, Н. Теплова та ін.).

Дослідженню проблеми залучення «дітей з особливими потребами» до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах присвячені праці В. Бондара, А. Колупаєвої, І. Купрієвої, В. Ляшенко, Ю. Найди, О. Столяренко, О. Таранченко, Є. Чайковського та ін. Сучасні проблеми розвитку інклюзивного навчання в своїх роботах широко висвітлювали українські науковці Л. Байда, О. Гордійчук, М. Захарчук, І. Луценко, К. Острівська, М. Сварник, В. Синьов та ін. Значна кількість праць щодо проблеми едукації «дітей з особливими потребами» в умовах масового навчального закладу опубліковано в дослідженнях: О. Василенко, Н. Ліфінцевої, Н. Миронової, В. Петрової, Н. Софій, Н. Стадненко, Н. Ялпаєва та ін.

До вивчення різних аспектів інклюзивної освіти дітей інвалідів звертались зарубіжні вчені, а саме: Д. Аргіропулос (D. Argypoulos), А. Дайсон (A. Dyson), Ш. Діксон (S. Dickson), Ш. Крокер (Ch. Crocker), Г. Лефрансуа (G. Lefrancois), Дж. Мерсер (J. Mercer), М. Рейнольдс (M. Reynolds), М. Уїлл (M. Will) та ін. Останнім часом активізовано наукові дослідження з проблеми розвитку мережі позашкільних навчальних закладів у працях українських учених В. Береки, О. Биковської, Л. Ковбасенко, Г. Пустовіта, І. Рябченко, Т. Сущенко, Н. Харінко, Т. Цвірової та ін.; проблему нормативно-правового забезпечення та окремі аспекти управління системою позашкільної освіти і залучення дітей з ООП до позашкільної освіти розглядали Г. Ковганич, Є. Красняков, Б. Купріянов, О. Литовченко, Н. Савенко та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. За роки незалежності України було прийнято цілу низку нормативно-правових актів, які закріпили право дітей з ООП на здобуття освіти. Законодавчу основу сфери освіти і напрямки її розвитку визначено у міжнародних і національних документах. Зокрема, ст. 26 Загальної декларації прав людини (1948) передбачає право кожної людини на освіту, яка має бути спрямована на розвиток людської особистості (*Загальна декларація*, 1948, ст. 26). Крім того, у ст. 28 - 29 Конвенції про права дитини Генеральної Асамблеї ООН (1989) закріплено право дитини на освіту, яка сприяє розвитку дитини, її талантів, розумових та фізичних здібностей (*Конвенція*, 1989, ст. 28 - 29). Разом із тим, Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей (1990) наголошує на необхідності впровадження програм для зниження рівня неграмотності серед дітей, надання їм можливостей для здобуття освіти та полегшення важкого становища дітей, які живуть в особливо важких умовах (жертви іноземної окупації, сироти, діти без нагляду, діти мігрантів, діти-інваліди і діти, які зазнають жорстокого обходження і експлуатації) (*Всесвітня декларація*, 1990, п. 6-7). Саламанська декларація (1994) спонукає уряди всіх країн світу затвердити на законодавчому рівні принцип інклюзивної освіти та надати доступ до звичайної системи освіти дітям з ООП (*Саламанська декларація*, 1994). Не менш важливим міжнародним документом у сфері захисту прав та рівного доступу до якісної освіти дітей (осіб) з ООП є Конвенція про права осіб з інвалідністю (2006), яка була ратифікована в 2009 році та набрала чинності для України в 2010 році. Зокрема, ст. 7 зазначеної Конвенції передбачає забезпечення повного здійснення дітьми-інвалідами всіх прав людини й основоположних свобод нарівні з іншими дітьми. Ст. 24 визначає право доступу інвалідів до інклюзивної, якісної, безплатної початкової й середньої освіти в місцях свого проживання (*Конвенція*, 2006, ст. 24 п. 2).

Прагнучі увійти до країн світової та європейської спільноти, Україна в 1991 році ратифікувала Конвенцію про права дитини Генеральної Асамблеї ООН та визнала міжнародні стандарти щодо права дитини на особливе піклування і допомогу з боку держави, забезпечення відповідних умов для охорони здоров'я дитини, гармонійний розвиток особистості та рівний доступ дітей до якісної освіти, захисту дитини від усіх форм дискримінації, соціальну підтримку дітей, що опинилися у важких життєвих умовах тощо. Саме ці пріоритетні напрями сприяли прийняттю в 1996 році Конституції України, яка є Основним Законом демократичної держави. Так, ст. 53 зазначає, що кожен має право на освіту. При цьому, повна загальна середня освіта є обов'язковою. Також, держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах. Крім того, держава сприяє розвитку дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти та іншим різним формам навчання (*Конституція України*, 1996, ст. 53).

Закон УРСР «Про освіту», прийнятий у 1991 році, визначає право особистості на освіту незалежно від статі, расової, національної приналежності, соціального і майнового стану, роду та характеру занять, віросповідання, стану здоров'я, місця проживання та інших обставин (*Про освіту*, 1991, ст.3). Незважаючи на те, що прийнятий закон містив низку прогресивних для того часу норм, він був розрахований на реалізацію планів минулої системи освіти. Так, зокрема, діти, які мали значні вади у фізичному чи розумовому розвитку, не мали можливості навчатися в масових навчально-виховних закладах, а відвідували спеціальні загальноосвітні школи-інтернати або навчалися за індивідуальною програмою удома. Традиційно до таких дітей застосовувалося поняття «інвалід». У суспільній свідомості слово «інвалід» здебільшого асоціюється з поняттями «неповноцінна людина» або «дефектна людина». В законодавчих та нормативно-правових документах України щодо таких осіб часто вживаються наступні визначення: «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалід з дитинства». 90-ті роки ХХ ст. детермінують початок прогресивних змін у свідомості українського суспільства щодо дітей, які мають інвалідність. Декларація про права інвалідів (1975) (*Декларація*, 1975) сприяла підписанню Указу Президента України «Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю» (2015) (*Про активізацію роботи*, 2015) та Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (2017) (*Про внесення змін*, 2017) щодо вилучення із законодавства України та вживання в обігу раніше використовуваних термінів «інвалід», «дитина-інвалід», «інвалід з дитинства», заміни їх на наступні дефініції: «особа з інвалідністю», «дитина з інвалідністю», «особа з інвалідністю з дитинства». Таким чином, Закон України приводить норми чинного законодавства у відповідність до положень Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю. Тут насамперед робиться акцент на особистості людини, а не на її вадах.

На сьогодні, країни Західної Європи, США та Канада вже мають чималий досвід роботи з дітьми з різними особливостями розвитку. Фахівці з цього напрямку указують на велику кількість дітей, які мають відмінності від середніх педагогічних, соціальних, психологічних, медичних показників. Вони характеризують їх такими, що мають «особливі освітні потреби». Найбільш поширене й прийнятне визначення дітей з ООП подано в Міжнародній класифікації стандартів освіти International Standard Classification of Education (2011), а саме: «Особливі освітні потреби мають особи, які з багатьох причин потребують додаткової допомоги та ресурсів, а також адаптованих педагогічних методів, щоб брати участь та досягати навчальних цілей в освітніх програмах. Такі причини можуть включати вади фізичних, поведінкових, інтелектуальних, емоційних і соціальних спроможностей» (ISCED, 2011). У міжнародних правових документах, державних законодавчо-нормативних актах соціального спрямування багатьох країн існує загальнозживаний термін-«Children with Special Needs». Він розглядається у широкому розумінні та застосовується відносно осіб до 18 років, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі, а саме: дітей з порушеннями психофізичного розвитку, дітей з інвалідністю, дітей-біженців, працюючих дітей, дітей-мігрантів, дітей-представників національних та релігійних меншин, дітей із сімей з низьким прожитковим мінімумом, безпритульних дітей, дітей-сиріт, дітей із захворюваннями СНІД/ВІЛ та ін. (National Council, 2014). У монографії «Інклюзивна освіта: реалії та перспективи» А. Колупаєва посилається на визначення G. Lefrancois щодо терміну «осіб з особливими потребами». Французький вчений трактує термін так: «Особливі потреби – це термін, який використовується щодо осіб, чия соціальна, фізична або емоційна особливість потребує спеціальної уваги та послуг, надається можливість розвинути свій потенціал. До їх числа входять діти, які мають як виняткові здібності або таланти, так і діти з фізичними, психічними, соціальними відмінностями» (Колупаєва, 2009, с. 28-29). Крім того, Ш. Діксон наголошує на тому, що «Інклюзія повинна стати провідною філософією, яка поширюється на всіх дітей, а не лише на тих, у кого є якісь порушення». Тобто, американська вчена вважає доцільним до категорії дітей з ООП відносити дітей з розумовими, емоційними та фізичними порушеннями, спортсменів, емігрантів, блазнів, обдарованих дітей тощо (Dixon, 2005, с. 33-53).

В Україні поки що не має єдиної офіційної термінології щодо характеристики дітей з ООП. Варто підкреслити і той факт, що на відміну від міжнародних практик, в українському законодавстві, термін «діти з особливими освітніми потребами» був взагалі відсутній. Замість нього, у вужчому розумінні використовувався термін «діти з особливими потребами», якій охоплював дітей з порушеннями психофізичного розвитку та дітей з інвалідністю. Тлумачення термінів «діти з особливими потребами» та «діти з особливими освітніми потребами» суттєво відрізняється в Україні й за кордоном. Демократичні зміни, які останнім часом відбуваються в нашій країні, зумовили нове бачення, розуміння та переоцінку багатьох сталих положень. Тому, в обігу українського суспільства з'являється поняття «діти з особливими освітніми потребами». Однак, нормативно-правове забезпечення дітей з ООП не відповідало сучасним світовим вимогам, тож виникла негайна потреба у вирішенні питання щодо приведення законодавчої бази у відповідність. У цьому контексті було прийнято Наказ Міністерства освіти і науки України «Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю» (2005), в якому йдеться про удосконалення організаційно-правового, науково-методичного забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами (Про створення умов, 2005, п. 1, п.п. 1.1). Не менш важливим, на наш погляд, в Законі України «Про освіту» (2017) є визначення поняття особа з ООП. Зокрема – це особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення права на освіту, сприяння розвитку особистості, поліпшення стану здоров'я та якості життя, підвищення рівня участі у житті громади (Про освіту, 2017, ст. 1). Однак, такі трактування потребують сутнісного та змістовного уточнення. Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку зарахування осіб з ООП до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти» (2018) надано визначення особам з ООП, зокрема – це особи з порушеннями слуху, зору, тяжкими системними мовленнєвими порушеннями, тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату у поєднанні з інтелектуальними або іншими порушеннями розвитку, особи сліпоглухі, з розладами спектра аутизму, синдромом Дауна, та діти, які себе не обслуговують і відповідно до індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю потребують індивідуального супроводу, але вони можуть перебувати у дитячому колективі згідно з рекомендованим лікарями режимом (Про затвердження порядку, 2018). Тобто, мова йдеться тільки про дітей з певними вадами. На нашу думку, діти з ООП – це ширше поняття, яке охоплює всіх учнів, чії освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми. Воно охоплює не лише дітей із особливостями психофізичного розвитку, а й внутрішньо переміщених осіб, дітей-біженців, дітей, які потребують додаткового та тимчасового захисту, обдарованих дітей, дітей із соціально-вразливих верств населення (наприклад, діти-сироти, напівсироти, діти з багатодітних родин), дітей з особливими мовними потребами тощо. Варто зазначити, що в ст. 1 Закону України «Про охорону дитинства» (2017) (Про охорону, 2017, ст. 1) надається визначення окремим категоріям осіб з ООП, а саме:

- «дитина-сирота» – це дитина, в якій померли чи загинули батьки;
- «діти позбавлені батьківського піклування» – це діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недездатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі, а також діти, від яких відмовились батьки, підкинуті діти тощо;
- «безпритульні діти» – це діти, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання;
- «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» – це дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні;

•«дитина, яка перебуває у складних життєвих обставинах» – це дитина, яка потрапила в умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці тощо;

•«дитина-інвалід» – це дитина зі стійким розладом функцій організму, спричиненим захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги і захисту;

•«дитина-біженець» – це дитина, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства тощо;

•«дитина, яка потребує додаткового захисту» – це дитина, яка не є біженцем але потребує захисту, оскільки вона була змушена прибути в Україну або залишитися в Україні внаслідок виникнення загрози її життю;

•«діти, які потребують тимчасового захисту» – це діти, які є іноземцями та особами без громадянства, які постійно проживають на території країни, що має спільний кордон з Україною, які масово вимушені шукати захисту в Україні внаслідок зовнішньої агресії, іноземної окупації тощо;

•«дитина з неповної сім'ї» – це сім'я, що складається з матері або батька і дитини (дітей);

•«дитина з багатодітної сім'ї» – це сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей;

•«обдаровані діти» – це діти, які вирізняються яскравими, очевидними, інколи визначними досягненнями або мають внутрішні задатки для таких досягнень у певному виді діяльності.

Таким чином, всі вище зазначені категорії дітей із соціально не захищених та вразливих груп суспільства потребують додаткової підтримки з боку держави, реалізації прав на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання, тому їх варто відносити до категорії дітей з ООП.

В сучасній соціально-педагогічній теорії і практиці багатьох країн світу найбільш ефективним засобом боротьби із дискримінаційним ставленням до дітей з ООП та забезпеченням їх правом на якісну освіту є інклюзивна форма навчання. Так, у Саламанкській декларації наголошується на тому, що «Інтеграція дітей і молоді з ООП відбувається найкращим чином у рамках інклюзивних шкіл, які приймають усіх дітей, незважаючи на їх фізичні, інтелектуальні, соціальні, емоційні, мовленнєві або інші особливості. До них належать: безпритульні та діти, які працюють, діти з віддалених районів або вихідців із кочового населення, діти, які належать до мовних, етнічних або культурних меншин та діти інших, менш сприятливих або маргіналізованих районів чи груп населення» (*Саламанська декларація, 1994*). Основні положення щодо захисту прав дітей з ООП відповідно міжнародним правовим нормам щодо отримання рівного доступу до освіти містяться в наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» (2010) (*Про затвердження Концепції, 2010*); постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011) (*Про затвердження Порядку, 2011*); указі Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року (2013) (*Про Національну стратегію, 2013*).

Продовженням освітньої реформи було удосконалення Верховною Радою України Закону України «Про освіту» (2017) (*Про освіту, 2017*). Так, Законом визначено інклюзивне навчання як систему освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників. По-перше, Законом встановлено, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють належні умови для здобуття освіти особами з ООП з урахуванням їхніх індивідуальних потреб можливостей, здібностей та інтересів». По-друге, «навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами, зокрема тими, що спричинені порушенням розвитку та інвалідністю, у закладах дошкільної, позашкільної та середньої освіти здійснюються за рахунок коштів освітніх субвенцій, державного та місцевих бюджетів, інших джерел, не заборонених законодавством, у тому числі з урахуванням потреб дитини, визначених в індивідуальній програмі розвитку». По-третє, «заклади освіти зі спеціальними та інклюзивними групами і класами створюють умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку та з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей». По-четверте, «особистісно орієнтоване спрямування освітнього процесу для дітей з ООП в інклюзивному класі забезпечує асистент вчителя». По-п'яте, «кожна особа має право здобувати початкову та базову середню освіту в закладі освіти (його філії), що найбільш доступний та наближений до місця проживання особи». Відколи, цей закон вступив в силу у дітей з ООП з'явилась право на здобуття освіти за місцем проживання, яке вони отримали на підставі письмового звернення безпосередньо особи ООП або її батьків чи законних представників. Всі ці положення закладані в діючому Законі України «Про освіту» (*Про освіту, 2017*) і стосуються всіх інституцій освіти України, зокрема й закладів позашкільної освіти.

Напрями державної політики у сфері розвитку позашкільної освіти визначено:

•Законом України «Про позашкільну освіту» (2018), в якому йдеться про зобов'язання держави щодо створення умов для здобуття освіти особами з ООП, а також забезпечення виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері позашкільної освіти (*Про позашкільну освіту, 2018*);

•Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року (2013), який сприяє розвитку мережі позашкільних навчальних закладів для забезпечення рівного доступу дітей та молоді з урахуванням їх особистісних потреб до навчання, виховання, розвитку та соціалізації засобами позашкільної освіти (створення умов для охоплення різними формами позашкільної освіти не менше 70 відсотків дітей відповідного віку) (*Про Національну стратегію, 2013*);

•Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з ООП до освітніх послуг» (2018), в якому надається можливість без будь яких перешкод залучати дітей з ООП до «позакласної та позашкільної роботи з урахуванням їхнього віку, здібностей, інтересів, потреб, можливостей, індивідуальних особливостей освітньої діяльності та стану здоров'я» (Про внесення змін, 2018);

•Законом УРСР «Про освіту» (1991), в якому у ст. 42 передбачено позашкільне навчання та виховання як невід'ємну частину системи освіти, спрямовану на розвиток здібностей, талантів дітей, учнівської та студентської молоді, яка задовольняє їх інтереси та духовні запити (Про освіту, 1991).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі наведеного аналізу документів часів незалежності України, можемо стверджувати, що в державі створено єдине законодавче поле, сформовано низку законів, наказів, розпоряджень, нормативно-правову базу у чисельних концепціях, стратегіях, програмах щодо розвитку та функціонування інклюзивної освіти дітей з ООП. Поряд із цим, існує низка найгостріших проблем, які, на нашу думку, загальмовують впровадження інклюзивного навчання дітей з ООП в інституціях освіти. По-перше, причиною недофінансування галузей освіти є ставлення держави до цієї системи як до витратної, а не прибуткової. Відсутність належної матеріально-технічної бази у багатьох закладах освіти не відповідає вимогам щодо створення інклюзивних класів (гуртків). По-друге, недосконалість освітнього законодавства обумовлює існування бюрократичних перешкод щодо залучення та включення до масового освітнього процесу дітей з ООП. По-третє, проблема зниження якості освіти пов'язана насамперед із тим, що велика кількість дітей в класах (гуртках), навіть за наявності асистента-вчителя, не дає можливості за урок (заняття) надати індивідуальну допомогу всім її учасникам. По-четверте, в нормативно-правових документах України й досі до категорії дітей з ООП відносять дітей з вадами, хоча це поняття значно ширше і включає всіх учнів, чиї освітні потреби виходять за межі загальноприйнятої норми, а саме: дітей позбавлених батьківського піклування; дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів; безпритульних дітей; дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах; дітей-сиріт; дітей із інвалідністю тощо. По-п'яте, в українському суспільстві не менш важливою залишається проблема негативного ставлення до дітей з ООП з боку батьків та однолітків, які сприяють дискримінаційному ставленню до таких учнів. Отже, актуальною проблемою сьогодення залишається виховання сучасного підростаючого покоління на засадах гуманізму, демократії та соціальної справедливості щодо дітей з ООП. Це потребує внесення корекції змісту щодо пріоритетних напрямів державної політики освіти та модернізації її системи.

Подальші наукові дослідження пов'язані з аналізом роботи з дітьми з ООП в позашкільних навчальних закладах на етапі розвитку незалежної Української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Всесвітня декларація про забезпечення виживання, захисту та розвитку дітей. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075.
 Декларація про права інвалідів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117
 Загальна декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
 Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія. Київ : Самміт-Книга, 2009. 272 с. (Серія: Інклюзивна освіта).
 Конвенція про права дитини : від 20.11.1989 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
 Конвенція про права осіб з інвалідністю : від 13.12.2006 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
 Конституція України : від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
 Про активізацію роботи щодо забезпечення прав людей з інвалідністю : Указ Президента України від 03.12.2015 р. № 678. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/678/2015>
 Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг: Закон України від 06.09.2018 р. № 2541-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19>
 Про внесення змін до деяких законодавчих актів України : Закон України від 19.12.2018 р. № 2449-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2449-19>
 Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання : наказ Міністерства освіти і науки України від 01. 10. 2010 р. № 912. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya>
 Про затвердження Порядку зарахування осіб з особливими освітніми потребами до спеціальних закладів освіти, їх відрахування, переведення до іншого закладу освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.08.2018 р. № 831. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18>
 Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання узагальноосвітніх навчальних закладах : Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08.2011 р. № 872. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-p>
 Про Національну стратегію розвитку освіти України на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
 Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
 Про освіту : Закон УРСР від 23.05.1991 р. № 1060-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
 Про охорону дитинства : Закон України від 07.05.2017 р. № 1812-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
 Про позашкільну освіту : Закон України від 13.10.2018 р. № 2541-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14>
 Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю: Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.12.2005 р. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-05>
 Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94
 Dixon Sh. Inclusion - Not Segregation or Integration Is Where a Student with Special Needs Belongs. *Journal of Educational Thought*. 2005. Vol. 39. No. 1. PP. 33–53.
 International Standart Classification of Education (ISCED 2011): UNESCO Institute for Statistics. URL: <http://www.uis.unesco.org/education/documents/isced-20011-en.pdf>
 National Council for Special Education Children with Special Educational Needs. URL: <https://ncse.ie/wp-content/uploads/2014/10/ChildrenWithSpecialEdNeeds1.pdf>

REFERENCES

- A World Declaration on the Survival, Protection and Development of Children]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_075 [in Ukrainian].
- Deklaratsiia pro prava invalidiv [Disability Rights Declaration]. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117 [in Ukrainian].
- Dixon, Sh. (2005) Inclusion - Not Segregation or Integration Is Where a Student
- International Standard Classification of Education (ISCED 2011): UNESCO Institute for Statistics*. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/education/documents/isced-20011-en.pdf>
- Kolupaieva, A. A. (2009). *Inklyuzivna osvita: realii ta perspektyvy [Inclusive education: realities and perspectives]*. Kyiv: Sammit-Knyha [in Ukrainian].
- Konstitutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]*. (1996). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro prava dytyny [Convention on the Rights of the Child]*. (1989). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro prava osib z invalidnistiu [Convention on the Rights of Persons with Disabilities]*. (2006). Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71 [in Ukrainian].
- National Council for Special Education Children with Special Educational Needs*. Retrieved from <https://ncse.ie/wp-content/uploads/2014/10/ChildrenWithSpecialEdNeeds1.pdf>
- Pro aktyvizatsiiu roboty shchodo zabezpechennia prav liudei z invalidnistiu [On stepping up work to ensure the rights of people with disabilities]*. № 678. (2015). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/678/2015> [in Ukrainian].
- Pro Natsionalnu stratehiu rozvytku osvity Ukrainy na period do 2021 [About the National Strategy for the Development of Education of Ukraine for the period up to 2021]*. № 344/2013. (2013). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> [in Ukrainian].
- Pro okhoronu dytynstva [About the protection of childhood]*. № 2745-VIII. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14> [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]*. № 1060-XII. (1991). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> [in Ukrainian].
- Pro osvitu [About education]*. № 2145-VIII. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
- Pro pozashkilnu osvitu [About out-of-school education]*. № 2704-VIII. (2019). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1841-14> [in Ukrainian].
- Pro stvorennia umov shchodo zabezpechennia prava na osvitu osib z invalidnistiu [On creating conditions for ensuring the right to education of persons with disabilities]*. № 691. (2005). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-05> [in Ukrainian].
- Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo dostupu osibz osoblyvymy osvitnimy potrebamy do osvitnikh posluh [On Amendments to Some Laws of Ukraine on Access to Educational Services for People with Special Educational Needs]*. № 2541-VIII. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2541-19> [in Ukrainian].
- Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchyykh aktiv Ukrainy [On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine]*. № 2449-VIII. (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2249-19> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku inklyuzivnoho navchannia [On approval of the Concept of development of inclusive learning]*. № 912. (2010). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennia-kontseptsii-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannia> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inklyuzivnoho navchannia uzahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh [On Approval of the Order of the Organization of Inclusive Learning in General Educational Institutions]*. № 872. (2011). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/872-2011-n> [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Poriadku zarahuvannia osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy do spetsialnykh zakladiv osvity, yikh vidrakhuvannia, perevedennia do inshoho zakladu osvity [On approval of the Procedure for enrollment of persons with special educational needs into special educational institutions, their deduction, transfer to another educational institution]*. № 831. (2018). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0945-18> [in Ukrainian].
- Salamanska deklaratsiia ta ramky dii shchodo osvity osib z osoblyvymy osvitnimy potrebamy [The Salamanca Declaration and Framework for Action on the Education of Persons with Special Educational Needs]*. Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94 [in Ukrainian].
- Vsesvitnia deklaratsiia pro zabezpechennia vyzhyvannia, zakhystu ta rozvytku ditei with Special Needs Belongs. Journal of Educational Thought*, 39(1), 33-53.
- Zahalna deklaratsiia prav liudyny [Universal Declaration of Human Rights]*. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian].

ALLA KOBOBEL

Place of work: Poltava Oblast Poltava, public/central

Country: Ukraine

Email: allica5allica@gmail.com

OLENA ILCHENKO

Place of work: Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

Country: Ukraine

Email: ilchenko.olena@gmail.com

LEGISLATIVE PROVISION OF THE STATE POLICY OF UKRAINE REGARDING THE INTEGRATION OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN EDUCATION INSTITUTIONS

The article deals with the legislative provision of the integration of children with special educational needs into the general educational space. The definitions of "children with special needs" and "children with special educational needs" are compared. The need to use the concept of "children with special educational needs" in a broader sense is encompassed, which includes all students whose educational needs go beyond the generally accepted norm.

Keywords: legislative provision; children with special needs; children with special educational needs; inclusive education; education; general secondary and extracurricular institutions.

Одержано 03.09.2019